

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

DOI 10.31558/2519-2949.2022.4.1

УДК 323.25, 355.01

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9637-0572>

Мацієвський Ю. В., Національний університет «Острозька академія»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6088-3568>

Кардаш С. Ю., Національний університет «Острозька академія»

УКРАЇНСЬКИЙ РУХ ОПОРУ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Однією з ідеологічних тез, які РФ використовувала для виправдання свого вторгнення в Україну, була нібито налаштованість мешканців Сходу та Півдня України на співпрацю з окупантами. Майже рік війни показав відсутність масової підтримки українцями окупаційних військ та їхніх «адміністрацій». Натомість ми стали свідками добре організованого спротиву російській окупації.

Ця стаття зосереджена на аналізі двох форм українського руху опору – цивільного і військового. Нашою метою є почати дискусію про динаміку, масштаби та різновиди українського спротиву на окупованих територіях. Ми спираємося на дані американського Інституту вивчення війни, окремі експертні дослідження та журналістські розслідування, які є у відкритому доступі. На прикладі тимчасово окупованих районів Херсонської, Запорізької, Луганської областей та анексованого Криму ми демонструємо, що зміна форм цивільного спротиву – від відкритих, мирних протестів до «тихої непокори», саботажу чи бойкоту «референдумів» була зумовлена репресивною реакцією окупаційної влади. Найбільше це помітно в акціях руху «Жовта стрічка», який з'явився у Херсоні і поширився у сусідніх регіонах. Військовий, або збройний опір координують сили спеціальних операцій, а реалізують партизанські загони.

На відміну від 2014 року, станом на 2022 рік військовий опір має достатню нормативну базу, добре організовану структуру та розгалужену мережу партизанських груп, що демонструє свою ефективність. Наш аналіз свідчить, що обидві форми спротиву мають організований, але децентралізований характер і здійснюються переважно малими групами. Вплив різних акцій руху суттєво впливає на логістичні можливості окупаційної армії, її морально-психологічний дух та бажання окремих колаборантів продовжувати співпрацю з окупантами. Все разом суттєво підриває можливості РФ з встановлення адміністративного контролю над захопленими територіями та їх поглинання до складу РФ.

Ключові слова: російсько-українська війна, рух опору, цивільний протест, «жовта стрічка», партизанські дії, окупація, анексія.

До початку і вже після прямого нападу РФ на Україну в західних політичних та експертних колах домінувала думка про здатність Росії відносно швидко розбити ЗСУ і придушити опір на окупованій території. Такі дослідники і експерти як Джон Міршаймер (John Mearsheimer [55], Джордж Бібі (George Beebe)[52], Стів Уолт (Steve Walt) [63], Боб Легволд (Bob Legvold) [57], Анатол Лівен (Anatol Lieven) [58], Майкл Кофман (Michael Kofman) [56] чи Джек Уотлінг (Jack Watling) [64] малювали апокаліптичні картини захоплення столиці, встановлення проросійських урядів в регіонах і поширення хаотичної і приреченої на швидке придушення «отаманщини». Майже рік війни цілком спростував ці прогнози. Українська держава встояла, ЗСУ витісняють росіян з території України, а рух опору є добре організованим і має різні форми.

Війна уже спровокувала чимало питань, які ще чекають окремих досліджень. До найбільш резонансних належать адекватність стратегічного планування керівництва РФ, адекватність західної експертної думки про можливості Росії та України, масштаби українського колабораціонізму та руху опору. Метою цієї статті є почати дискусію про динаміку, форми та різновиди українського спротиву

на окупованих територіях. Ми спираємося на дані американського Інституту вивчення війни [50; 53], перші експертні дослідження [47; 55] та журналістські розслідування [59; 61]. Спочатку ми розглянемо нормативні засади організації руху, далі простежимо його еволюцію та різновиди, а наостанок проілюструємо їх доступними з відкритих джерел прикладами. Усе разом допоможе започаткувати систематичне вивчення українського опору у ширших регіональних та академічних контекстах.

Система національного спротиву України

Закон України «Про систему національного спротиву» – складовими національного спротиву визначає територіальну оборону і рух опору [32]. Останній має два різновиди – цивільний і військовий. Військова протидія передбачає діяльність на тимчасово захоплених територіях партизанських загонів та у певних ситуаціях територіальної оборони, добровольчих формувань територіальних громад. Організаційне забезпечення руху опору покладене на Сили спеціальних операцій (ССО), а координацію здійснює Центр національного спротиву (ЦНС), створений у березні 2022 року [48]. Ця структура має амбітне завдання – підготувати всіх повнолітніх українців до опору окупантам. На сьогоднішній день, ЦНС активно проводить кампанію з поширення інформації про ефективні методи ненасильницького опору. Зокрема, ЦНС вчить людей вести розвідку і передавати дані про супротивника. Крім того, на сайті центру зібрані необхідні поради та інструкції, як паралізувати діяльність окупанта, чинити тиск на ворога та допомагати українським військовим [31]. Окрім теорії, на сайті постійно оновлюють інформацію про нові приклади опору на тимчасово окупованих територіях.

Цивільний опір на початку повномасштабного вторгнення

У перші тижні повномасштабного вторгнення цивільний опір відбувався у формі масових акцій протесту проти дій російських військ. На початку березня хвиля громадських виступів охопила окупований Південь та Схід країни.

Перші виступи в Херсоні почалися після того, як стало відомо, що до міста має заїхати російський гуманітарний конвой і готується пропагандистський мітинг. 5 березня херсонці заповнили всю площу Свободи у центрі міста [41]. Очевидці стверджували, що такої кількості мітингувальників Херсон ще ніколи не бачив. З Херсона хвиля протестів прокотилася по всьому регіону. 6 березня протести відбулися в Каховці та Новій Каховці, де росіяни буквально одразу почали стріляти по мирних мітингувальниках [5]. Виступи у цих містах тривали і наступні тижні – протестувальників розганяли пострілами та світлошумовими гранатами, але вони продовжили збиратися.

Хвиля протестів охопила також окуповані регіони Запорізької області. Так, 5 березня у Мелітополі та інших окупованих містах та селищах Запорізької області розпочалися мирні виступи населення [11]. Як і в Херсоні акції протесту в Мелітополі тривали цілими тижнями. Люди проходили колонами із жовто-блакитними прапорами з гаслами проти окупації та вимогами відпустити викрадених людей.

На мітинг 5 березня вийшли і жителі Бердянська, зірвавши пропагандистську акцію, коли окупанти планували роздавати з вантажівок привезену «гуманітарну допомогу» [38]. Згодом активісти з Бердянська розпочали напівпідпільний порятунок маріупольців та повернення їх на вільну територію [34].

На окупованих районах Луганської області люди також виходили на мітинги проти окупантів. У той час, як мітингували в Херсоні та Мелітополі, на мітинг вийшли мешканці міста Білокуракине, які скандували «Луганськ – це Україна!», «Вам тут не раді» [9]. У місті Новопсков місцеві двічі виходили на протест, під час другого мітингу росіяни відкрили прицільний вогонь, кілька людей було поранено [23].

У деяких інших населених пунктах Луганщини, наприклад, у Старобільську та Сватовому, місцеві жителі збиралися групами і також виходили до місцевих адміністрацій [37; 40].

У відповідь на поширення акцій громадської непокорі окупації росіяни вдалися до «умиротворення» місцевого населення. Набір «інструментів» виявився ідентичний на всіх окупованих територіях – викрадення, обшуки, залякування. За інформацією з окупованих територій, після викрадення до цивільних застосовували не лише психологічний тиск, а й тортури у таємних катівнях. Знаковим стало викрадення міського голови міста Мелітополя Івана Федорова, якого згодом обміняли на російських військовополонених [19].

Цивільні акції проти російської окупації мали масовий характер упродовж березня-квітня 2022 року. Проте репресивний апарат, який задіяла окупаційна «адміністрація», врешті позбавив

громадян можливості мирно висловлювати свою громадянську позицію. Відтак, публічний протест почав перетікати у форму «тихого» опору, саботажу та бойкоту.

Зміна методів ненасильницьких дій на окупованих територіях

З кінця квітня 2022 р. відкритий вияв незгоди поступається прихованому у вигляді вивішування прапорів, поширення української символіки, розклеювання листівок. Зокрема, у Сімферополі, Херсоні та Мелітополі, почав діяти рух громадянського спротиву «Жовта стрічка» [26]. 25 квітня на своєму Telegram-каналі координатори руху закликали мешканців вивішувати прапори України та жовті стрічки на вулицях та у людних місцях окупованих міст [15].

27 квітня у Херсоні «Жовта стрічка» провела мирну акцію «Херсон – це Україна» [2]. За словами організаторів, мітинг став поштовхом до розвитку руху. Згодом жовті стрічки почали з'являтися в Олешках, Мелітополі, Новій Каховці, Бердянську, Ялті, Сімферополі, Керчі, Саках, Донецьку, Луганську, Генічеську, Алушті та інших містах та селах.

Серед інших знакових акцій організованих рухом – масовий онлайн-мітинг на підтримку Херсона і безстрокова акція «Стоп Референдум» з метою дискредитації псевдореферендумів на тимчасово окупованих територіях [25; 13]. Крім того, у липні «Жовта стрічка» почала пропонувати грошову винагороду за корисну інформацію про окупантів [1]. А 5 серпня рух опублікував «листи любові» від українців до мешканців окупованих територій [46].

З метою об'єктивного інформування мешканців окупованих територій, 6 серпня рух запустив газету «Голос Партизана» [35]. Перший тираж мав 1200 примірників і був розклеєний по всьому Херсону. 8 серпня газету почали поширювати в окупованому Криму.

До Дня державного прапора 23 серпня мешканці окупованих територій розвісили патріотичні листівки з написом «Під ним ми здобули незалежність, під ним і знищимо рашизм!» [8]. Зокрема, листівки на підтримку України з'явилися на вулицях Нової Каховки, Бердянська, Таврійська та інших населених пунктів, які тимчасово перебувають під російською окупацією.

Попри переслідування та викрадання російськими військовими місцевих мешканців з проукраїнською позицією, активісти руху «Жовта Стрічка» продовжили протистояти окупаційній владі та військовим РФ у Херсоні, Мелітополі та Криму [39; 14]. Як визнав один з організаторів руху вже після звільнення Херсона – початкова ідея була проста – «щоб росіяни не створили інформаційний вакуум, як було у Донецьку чи Луганську» [29].

Ще один напрям протидії – інформування ЗСУ про пересування російських військових. Так, лише за перші два з половиною місяці війни українські військові опрацювали понад тисячу листів і сотні з них допомогли військовим [36]. У Херсоні, наприклад, вже 25 лютого 2022 р. був створений телеграм канал і виникла група (Ruzzians Go Home), приблизно з 20 учасників, які інформували ЗСУ про пересування російських військ [59].

З метою спрощення комунікації було розроблено нові чат-боти. Зокрема, у березні Міністерство цифрової трансформації та цифрової політики створило чат-бот «Ворог», з допомогою якого українці повідомляють про пересування окупанта чи його ворожу техніку, завантаживши туди фото чи відео. Також у чат-боті зручно повідомляти про колаборантів. Нещодавно функціонал сервісу був розширений новою опцією – можливістю повідомити ДСНС про вибухонебезпечні предмети. Наразі чат-ботом «Ворог» скористалися 353 тисячі українців, а також було надіслано понад 2000 повідомлень про колаборантів.

Також функціонує @stop_russian_war_bot – офіційний бот, за допомогою якого можна повідомляти про переміщення диверсантів та військової ворожої техніки. Ця інформація передається до відповідних штабів реагування. У Службі безпеки України розповіли, що чат-бот з перших днів широкомасштабного вторгнення отримав тисячі повідомлень про позиції та техніку ворога. Завдяки цьому українські військові завдали значних втрат окупантам. [36]

Іншою формою ненасильницького спротиву є психологічний тиск на колаборантів. Наприклад, небайдужі громадяни розклеюють біля будинків колаборантів плакати з їхніми фото у трунах та листівки «Розшукується» із сумою винагороди. Подібні листівки також з'являються на маршрутах патрулювання російських військових. Посилення патрулювання, найнята колаборантами особиста охорона, свідчить про ефективність таких дій [6].

Ще однією формою опору є саботаж рішень окупаційної влади. Дані Міністерства освіти України свідчать, що під час підготовки до нового навчального року у Херсоні із 60 директорів шкіл лише двоє погодилися співпрацювати з росіянами [42]. 1 вересня російські ЗМІ звітували про початок навчання на «звільнених» територіях України. Міноборони Росії заявило про відкриття 1422 шкіл

(тисяча з них – у Донецькій і Луганській областях, 164 – у Запорізькій, 108 – у Херсонській і 72 – в Харківській областях) [21]. Однак чимало школярів у Херсоні й Мелітополі на заняття у свої колишні школи не прийшли, обравши дистанційне навчання за українською програмою. Наприклад, на початку вересня мер Мелітополя Іван Федоров заявив, що в місті 14 тисяч школярів почали навчальний рік в українських школах дистанційно [49].

Більшість підприємців окупованих територій відмовилися працювати за рублі, а голови організації співвласників багатоквартирних будинків не надали списки людей, які виїхали і залишили вільні квартири. Успіхи ЗСУ призвели до того, що мешканці тимчасово окупованих територій почали масово відмовлятися від рублів [12]. Не допомогло поширенню валюти загарбників навіть створений окупантами «рубльовий патруль».

У багатьох галузях економіки на захоплених територіях спостерігається кадровий голод. Місцеві опанували різні методи опору, у тому числі й мовчазну відмову від роботи на захоплених підприємствах. Наприклад, у Мелітополі, де розташовані вагонне та локомотивне депо, працюють лише 30% залізничників, що заважає росіянам обслуговувати рухомий склад. На Запоріжжі росіяни намагалися відновити роботу місцевого залізничного комбінату [16]. Працівникам пообіцяли виплачувати 60% їхньої зарплати станом на 23 лютого. Для цього вимагали підписати новий контракт згідно із російським законодавством. Проте жоден із працівників не погодився.

Дослідження Міжнародного Каталонського Інституту Миру та Міжнародного Інституту Ненасильницької Дії, яке охоплює період від початку війни до 30 червня 2022 року виявило щонайменше 235 випадків ненасильницького спротиву російській окупації, з яких 148 підпадають під категорію «протест», 51 дія – під категорію «відмова від співпраці» [47]. Це, та інші дослідження, вказують, що від початку окупації до моменту написання звіту активність руху опору постійно зростала. Ще одним свідченням цього є також те, що навіть після проведення псевдореферендумів росіяни так і не змогли налагодити роботу окупаційних «адміністрацій», фактично без бою здали Херсон, а ЗСУ продовжують контрнаступ по усій лінії фронту.

Елементи військового опору на захоплених територіях

Проблема оцінки поширення військового опору на окупованих територіях полягає у обмеженості публічної та достовірної інформації. Діяльність ССО, які відповідають за військовий опір на окупованих територіях, переважно залишається не публічною.

З ухваленням Закону «Про національний спротив» ССО зосередилося на двох завданнях:

- 1) формування мережі професійних партизанських загонів, у тому числі до них могли залучатися військовослужбовці батальйонів територіальної оборони або добровольчих формувань;
- 2) безпосереднє виконання бойових завдань у тилу противника.

Українські бійці виконали низку «кінетичних дій» у тилу російських військ. Насамперед, ССО працюють над знищенням логістики та шляхів постачання окупаційної армії РФ, наприклад, підривають мости. Для цього бійці використовують різноманітні способи та здійснюють атаки на багатьох, у тому числі й чутливих для інфраструктури ділянках, тимчасово контрольованих ворогом. Так, 28 квітня сили ССО підірвали міст із Криму до Мелітополя, через який війська РФ транспортували техніку та боєприпаси [18]. Це сповільнило дії ЗС РФ у напрямку Мелітополя. Також 23 серпня на окупованій частині Донецької області бійці ССО знищили міст, яким користувалися росіяни для забезпечення своїх загарбницьких цілей [3].

Бійці ССО були також залучені до планування та реалізації операції зі встановлення українського прапора на звільненому острові Зміїний, що стало важливим символічним завершенням боротьби за цей стратегічний об'єкт [27].

Окрім інших бойових операцій (наприклад, із глибинної розвідки) Сили спеціальних операцій займаються звільненням українських полонених. Так, ще у липні українські ССО зі складу Головного управління розвідки провели рятувальну операцію в Херсонській області [7]. Серед врятованих – військовослужбовець ЗСУ, колишній міліціонер та троє цивільних осіб.

Таким чином, на відміну від 2014 року, сьогодні військовий опір має достатню нормативну базу, добре організовану структуру ССО та розгалужену мережу партизанських груп, що демонструє свою ефективність. Хоча про більшість виконаних завдань у тилу ворога ми зможемо дізнатися лише після перемоги, успішний досвід Сил спеціальних операцій ЗСУ, набутий у боротьбі проти російських окупантів, вже став об'єктом пильного вивчення Командуванням підрозділів спеціального призначення європейських країн, зокрема країн-членів НАТО [51]. Серед уроків, які вже здобули західні військові з російсько-української війни, насамперед виділяють те, що використання Сил

спеціальних операцій у тотальному спротиві має бути частиною ширшого планування національної оборони. По-друге, наголошується на успішності «синхронізації» інформаційних операцій українських ССО з різними аудиторіями. Крім того, український досвід показав ефективність використання невеликих високомобільних груп, озброєних легкою високоточною керованою зброєю та забезпечених надійними засобами зв'язку для координації командування, ситуаційної поінформованості, а відтак і оптимізації процесів прийняття рішень.

З переміщенням основного театру бойових дій на Схід України варто очікувати зростання активності ССО у тилу російських військ. Водночас уже зараз можна стверджувати, що ССО стали ефективним інструментом боротьби українського народу проти російської агресії як важливе доповнення до операцій ЗСУ.

Партизанський рух на окупованих територіях

Більшість українського Півдня російські війська захопили досить швидко: за кілька тижнів наприкінці лютого – на початку березня. Причини такого захоплення ще мають отримати належну академічну і правову оцінку. Фактом є те, що значна кількість українських громадян раптово опинилася в окупації. Швидке захоплення Росією півдня України сформуло перед учасниками опору два головні завдання: збір інформації про розташування російських військових баз, складів з боєприпасами, місця дислокації окупантів та їх верифікацію, а також – фізичне знищення колаборантів.

Канадський дослідник Жан-Франсуа Ратель вважає, що такий вибір цілей не випадковий – на сьогодні можна з впевненістю говорити, що це заздалегідь продуманий план, який був спрямований на підтримку дій українських військових [54]. Ратель також відзначає, що активність та ефективність партизанського руху демонструє підготовку учасників руху ще до російського вторгнення, особливо на півдні України [54].

Професійний портрет типового представника українського партизанського руху пропонує безпосередній учасник партизанського руху у Донецьку, Герой України Володимир Жемчугов [33]. За його оцінкою, більшість сучасних партизанів – це молоді люди, які вирішили приєднатися до руху опору вже після того, як їхні міста опинилися під окупацією. Їхньою перевагою є те, що ці люди не підпадають під підозру спецслужб РФ – вони мають місцеву прописку, їх немає у списках патріотів, учасників бойових дій чи активістів, за якими росіяни тероризують місцевих жителів.

Зазвичай головними цілями українського підпілля ставали представники місцевих еліт, які пішли на співпрацю з росіянами в Херсонській та Запорізькій областях. Так, наприклад неофіційним центром українського партизанського руху вважається м. Мелітополь [62].

У другій половині 2022 року в окупованих містах Херсонської області були зафіксовані десятки вибухів, внаслідок яких загинули чи постраждали місцеві колаборанти. Один з таких випадків трапився у Херсоні 18 червня, коли стався вибух поряд із автомобілем Євгена Соболева, призначеного російською окупаційною владою керівником «Управління служби виконання покарань» [45]. Також було скоєно замах на керівників місцевих окупаційних «адміністрацій» різного рівня. Наприклад, 14 червня біля будівлі обласної «адміністрації» у м. Херсон підірвали службовий автомобіль экс-мера Володимира Сальдо, призначеного окупантами «головою влади регіону» [44]. Перша спроба «замаху» була не вдала, проте пізніше з'явилися повідомлення про госпіталізацію та введення В. Сальдо в медикаментозну кому [17].

У червні російські пропагандистські ЗМІ повідомляли про «замах» на призначеного окупантами так званого «заступника начальника ВЦА» окупованої Нової Каховки Херсонської області Віталія Гуру, згодом стало відомо, що він помер [21]. Також був підірваний автомобіль призначеного російськими військами «глави військово-цивільної адміністрації» Чорнобаївки Юрія Турулева [30].

З другої спроби ліквідували колишнього народного депутата України, колаборанта Олексія Ковальова, колишнього заступника голови «військово-цивільної адміністрації Херсонської області» з сільського господарства [24].

Повідомлення про ліквідацію колаборантів продовжують з'являтися навіть після проведення псевдореферендумів на захоплених українських територіях [20]. Загалом, з початку повномасштабного вторгнення журналісти ВВС нарахували 13 вбивств і щонайменше 10 замахів, наслідком яких стали поранення зрадників України [5]. У той же час, за даними інтерактивної мапи Інституту вивчення війни, українські партизани були залучені принаймні до 31 підтвердженого випадку нападу на російські окупаційні сили [53]. Ці дії також посилюють психологічний тиск на окупаційну владу і російських військових [43].

Не менш активно рух опору допомагає виявляти позиції російських військ та військової техніки. Саме завдяки партизанам 11 липня ЗСУ знищили російський склад зі зброєю та боєприпасами у Новій Каховці. У вересні-жовтні 2022 р. ЗСУ інтенсивно знищували російські склади та військових у Херсонській області, що також вплинуло на швидке звільнення Херсона і всієї Миколаївської області 11-12 листопада 2022 р [28].

На сьогоднішній день, російські війська так і не змогли нейтралізувати організований партизанський рух України. Ефективні атаки українських партизанів змушують Кремль відволікати ресурси від операцій на передовій, щоб забезпечити безпеку в тилу [50]. Це в свою чергу знижує здатність Росії захищатися від українських контрнаступів, не кажучи вже про проведення власних наступальних операцій.

Експерти також відзначають, що російські сили не змогли ефективно приховати персональних даних проросійських колаборантів та не змогли забезпечити базову безпеку у їхніх будинках та на робочих місцях. Крім того, російським військовим не вдалося захистити вразливі ділянки критично важливих російських наземних комунікацій, таких як залізничні вузли та мости, особливо у сільській місцевості. Все це в підсумку призвело до того, що деякі російські джерела почали відкрито критикувати Кремль за нездатність забезпечити додатковий захист від нападів українських партизанів на окупованих територіях України [53].

Зібрані емпіричні дані про діяльність партизанського руху свідчать, що понад 75% замахів, було скоєно на півдні України, тоді як на сході за той самий час відбулися лише чотири заходи з дев'яти за участю партизанів, не рахуючи артилерійських обстрілів, скоординованих за їх підтримки [54]. Ці дані, наприклад, дали можливість Ж-Ф. Рателю припустити, що українські військові та/або спецслужби почали розміщувати на півдні схованки зі зброєю, мережі підтримки та провадити вербувальну діяльність за кілька місяців до російського вторгнення. Тим часом на сході України, навпаки, безперервне військове протистояння з російськими військами та їх маріонетками завадила українському уряду заздалегідь досягти аналогічного рівня готовності, оскільки більша частина військових ресурсів була спрямована на забезпечення безпеки на лініях фронту на Донбасі.

Щодо кількості учасників партизанського руху, то на момент написання статті її визначити досить складно. За оцінками різних військових експертів чисельність активних партизанів, які пройшли спеціальну підготовку, не перевищує кількох тисяч осіб. Значно більше на окупованих територіях тих громадян, які чинили пасивний опір окупації, що може становити лівову частку населення цих територій.

Водночас, російська пропаганда, яка роками поширювалася на сході та півдні України, спирається на невелике ядро проросійськи налаштованих громадян. Точну кількість відвертих і прихованих колаборантів визначити також складно. На початку листопада 2022 р. СБУ виявила близько 700 таких осіб, з яких 53 отримали вироки [60]. Саме серед цієї групи осіб пошире на практика свідомої співпраці з окупантами шляхом інформування про місцезнаходження підрозділів ЗСУ, інформації про проукраїнських активістів або громадян з бойовим досвідом. Водночас, мотиви таких осіб чинити злочини проти основ державності мають переважно матеріальний характер. Часто виявляється, що такі особи були завербовані спецслужбами РФ задовго до повномасштабного вторгнення для проведення розвідувально-підривної діяльності на прифронтових територіях.

Загалом низовий рівень колабораціонізму на тимчасово окупованих територіях досить незначний. Наприклад, з 24 лютого 2022 року ДБР розслідує 1 тисячу 50 злочинів проти основ національної безпеки, з яких 872 кримінальні провадження за фактом державної зради, 138 – за фактом колабораційної діяльності, 10 – щодо пособників державі-агресору [9]. Участь у пропагандистських «акціях» (наприклад, під час урочистостей, присвячених 9 травня) відбувається у примусовому порядку. Отримання так званої «гуманітарної допомоги» залишається основним мотивом участі українців у «масових акціях» окупантів. У цій категорії громадян також часто поширене нейтральне ставлення до окупантів. Це переважно літні люди, які не мали можливості чи бажання залишати захоплені військами РФ території, тому їхня нейтральність часто зумовлена потребою виживання. Такі громадяни – радше виклик, аніж серйозний кадровий чи агітаційний ресурс окупаційних «адміністрацій».

Висновки

Рух опору примусовій окупації пройшов два етапи формування. На початку повномасштабної агресії мешканці захоплених територій масово виходили на акції прямої дії, демонструючи таким чином своє ставлення до окупантів. Ті регіони, які традиційно вважалися проросійськими,

продемонстрували стійкість духу та виразну проукраїнську позицію. Численні мітинги збирали таку кількість людей, яку раніше ніколи не спостерігали у цих регіонах.

Зростання репресій російських військових призвело до зміни форм опору, але не зникнення руху як явища. Від відкритого, публічного протесту він перейшов у «тихий» саботаж, поширення української символіки і листівок. Водночас ненасильницький спротив співіснує з партизанським, збройним протистоянням, який однак, не виходить за межі точкових терактів проти окупантів та колаборантів. До сьогодні переважають ненасильницькі форми опору, спрямовані на демонстрацію незгоди і української присутності на окупованих територіях. Найбільш помітним тут є рух «Жовта стрічка», який виник у квітні 2022 р.

Український рух опору завадив реалізації довгострокових військових і політичних цілей російської влади, серед яких спростування російського нарративу про «звільнення українського народу від нацистської влади» та інституціоналізації військової окупації на окупованих територіях. Крім того, рух опору підриває здатність РФ захищатися від українського контрнаступу, не кажучи вже про проведення власних наступальних операцій і пришвидшує звільнення усіх окупованих територій.

Інтенсивність руху опору стала помітною у західних ЗМІ. Стійкість українського спротиву свідчить про потребу розширення військово-технічної допомоги Україні. Спільні зусилля представників українського підпілля та професійних військових дозволять пришвидшити перемогу України і унеможливити подальші агресивні дії РФ у Європі.

Військовий опір концентровано виявляється у діяльності партизанських груп та ССО. З самого початку широкомасштабного вторгнення бійці ССО відповідали за виконання різних завдань, включаючи спеціальну розвідку та прямі бойові операції, спрямовані на знищення особового складу, матеріально-технічних засобів та інфраструктури на передньому краї та в тилу ворога. ССО ЗСУ довели свою важливість для військових зусиль України, навіть незважаючи на те, що вони в основному виконували прямі бойові операції.

Загалом комплексна протидія насильницькій окупації як з боку цивільних, так і з боку професійних військових створює серйозну проблему для здатності Росії контролювати захоплені території України. Все це разом «тисне» на окупантів, не дає почуватися у безпеці та відтягує ресурси, які могли б застосовуватися для подальшого наступу. А головне – такі дії не дають продемонструвати видимість індтримки так званого «звільнення» місцевим, переважно російськомовним населенням.

Бібліографічний список:

1. «Жовта Стрічка» пропонує гроші за інформацію про заходи загарбників у Херсоні. Укрінформ. 30 липня 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3540112-zovta-stricka-proponue-grosi-za-informaciyu-pro-zahodi-zagarnikov-u-hersoni.html> (дата звернення: 05.09.2022).
2. «Жовта стрічка»: «Серед нас є й автомеханіки, і айтішники, яких об'єднує любов до України». Новое время. 26 серпня 2022. URL: <https://lifen.v.ua/ukr/lyudi/partizani-hersonshchini-yak-diye-ruh-oporu-zhovta-strichka-na-teritoriyah-okupovanih-rf-novini-ukrajini-50265915.html> (дата звернення: 05.09.2022).
3. Бійці ССО знищили міст на окупованій Донеччині. Український мілітарний портал. 23 серпня 2022. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/bijtsi-sso-znyshlyu-mist-na-okupovani-j-donechchini/> (дата звернення: 17.10.2022).
4. В окупованій Новій Каховці багатотисячний мітинг з українськими прапорами. Українська правда. 6 березня 2022. URL: <https://www.prawda.com.ua/news/2022/03/6/7328758/> (дата звернення: 06.09.2022).
5. Вбиті колаборанти на окупованих територіях. Скільки їх і хто вони. BBC News Україна. 20 вересня 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62929931> (дата звернення: 17.10.2022).
6. Вибух в Енергодарі: пораненого окупаційного мера вивезли в напрямку Мелітополя. Громадське телебачення. 23 травня 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/vibuh-v-energodari-poranenogo-okupacijnogo-mera-vivezli-v-napryamku-melitopolya> (дата звернення: 18.10.2022).
7. Відео: ССО проводить успішну операцію звільнення полонених на Херсонщині. Український погляд. 12 липня 2022. URL: <http://ukrpohliad.org/news/video-sso-provodyt-uspishnu-operatsiyu-zvillennya-polonenyh-na-hersonshhyni.html> (дата звернення: 18.10.2022).
8. Головне управління розвідки МО України. Українські партизани на тимчасово окупованих територіях привітали Україну з Днем Державного прапора! Telegram. 23 серпня 2022. URL: <https://t.me/DIUKraine/1166> (дата звернення: 18.10.2022).
9. ДБР повідомило, скільки розслідує проваджень через держзраду та колабораціонізм від 24 лютого. Радіо Свобода. 02 листопада 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-dbr-provadhennia-derzhzrada-kolaboratsonizm/32111895.html> (дата звернення: 20.10.2022).
10. Жителі Білокуракиного та Марківки вийшли на мітинги проти окупації. Суспільне. 5 березня 2022. URL: <https://susplne.media/214023-ziteli-bilokurakinogo-ta-markivki-vijsli-na-mitingi-proti-okupacii/> (дата звернення: 10.09.2022).

11. Жителі Мелітополя знову вийшли на мітинг проти російських загарбників. Укрінформ. 05 березня 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3421013-ziteli-melitopola-znovu-vijsli-na-miting-proti-rosijskih-zagarbnikiv.html> (дата звернення: 10.09.2022).
12. Жителі тимчасово окупованих територій почали масово позбавлятися рублів. Уніан. 23 жовтня 2022. URL: <https://www.unian.ua/society/zhiteli-timchasovo-okupovanih-teritoriy-pochali-masovo-pozbavlyatisya-rubliv-mer-melitopolya-12020847.html> (дата звернення: 25.10.2022).
13. Жовта стрічка. Безстрокова акція протесту «Стопреферендум». Telegram. 4 липня 2022. URL: https://t.me/yellowribbon_ua/456 (дата звернення: 10.09.2022).
14. Жовта Стрічка. Активісти руху громадянського спротиву «Жовта Стрічка» продовжують працювати в Херсоні. Telegram. 17 жовтня 2022 URL: https://t.me/yellowribbon_ua/2188 (дата звернення: 23.10.2022).
15. Зав'язи жовту стрічку. Перший заклик координаторів руху «Жовта стрічка» до мешканців окупованих територій України Telegram. 25 квітня 2022. URL: https://t.me/yellowribbon_ua/4 (дата звернення: 10.09.2022).
16. Запоріжжя: робітники підприємства відмовилися працювати на окупантів, а в Бердянську звільнили головного колаборанта. Центр національного спротиву. 17 Липня 2022. URL: <https://sprotiv.mod.gov.ua/2022/07/17/zaporizhzhya-praczi-vnyky-pidpryemstva-vidmovylysyu-praczuuvaty-na-okupantiv-a-v-berdyansku-zvilnyayut-kolaborantiv/> (дата звернення: 08.09.2022).
17. ЗМІ повідомляють, що колаборант Сальдо перебуває у комі, його спільники спростовують. Слово і Діло. 05 серпня 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/08/05/novyna/suspilstvo/zmi-povidomyayut-kolaborant-saldo-perebuvaе-komi-joho-spilnyky-sprostovuyut> (дата звернення: 20.10.2022).
18. ЗСУ знищили стратегічний міст у тилу ворога (фото). Фокус. 28 квітня 2022. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/513789-vs-u-nichtozhili-strategicheskij-most-v-tylu-vraga-foto> (дата звернення: 19.10.2022).
19. Мера Мелітополя викрали окупанти – Офіс президента. Українська правда. 11 березня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/11/7330433/> (дата звернення: 10.09.2022).
20. Мигаль М. Вибухи в окупованому Херсоні: підірвано автівку колаборанта (відео). Главком. 23 жовтня 2022. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/vibukhi-u-okupovanomu-khersoni-pidirvano-avtivku-kolaboranta-video-884179.html> (дата звернення: 25.10.2022).
21. Минобороны России. Заявление Министерства обороны Российской Федерации по угрозам обстрелов школ со стороны ВСУ. Telegram. 31 серпня 2022. URL: https://t.me/mod_russia/19333 (дата звернення: 10.09.2022).
22. На Херсонщині вбили високопоставленого колаборанта Віталія Гуру. Слово і Діло. 06 серпня 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/08/06/novyna/bezpeka/xersonshhyni-vbyly-vysokopostavljenoho-kolaboranta-vitaliya-huru> (дата звернення: 18.10.2022).
23. Новопсков на Луганщині: росіяни відкрили вогонь по беззбройних людях. Українська правда. 5 березня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/5/7328562/> (дата звернення: 10.09.2022).
24. Окупанти підтвердили смерть колаборанта Ковальова і його дівчини: РФ веде розслідування. Уніан. 29 серпня 2022. URL: <https://www.unian.ua/incidents/okupanti-pidtvverdili-smert-kolaboranta-kovalova-i-yogo-divchiny-rf-vede-rozsliduvannya-11959491.html> (дата звернення: 18.10.2022).
25. Онлайн-мітинг «Жовтої стрічки» на підтримку Херсона зібрав 36 тисяч людей. Суспільне. 18 червня 2022. URL: <https://suspilne.media/251468-onlajn-miting-zovtoi-stricki-na-pidtrimku-hersona-zibrav-36-tisac-ludej/> (дата звернення: 10.09.2022).
26. Оперативна інформація щодо ситуації на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь за 11 липня 2022 року. Facebook. 11 липня 2022. URL: <https://www.facebook.com/ppu.gov.ua/posts/pfbid0rwZJBXSyccKzHFBGB5A2RBxnKh1L2W5Hnp3ely6w9RqySbJyGZmFHVJPBRsatVWLI> (дата звернення: 10.09.2022).
27. Перун В. Встановили український прапор і не потрапили під ворожий ракетний удар. ССО розповіли про спецоперацію «Зміійий» (фото). LB.ua. 07 липня 2022. URL: https://lb.ua/society/2022/07/07/522488_vstanovili_ukrainskiy_prapor_i.html (дата звернення: 19.10.2022).
28. Пиріг В. ЗСУ знищили склад російської зброї і боєприпасів у Новій Каховці. Zaxid.net. 12 липня 2022. URL: https://zaxid.net/zsu_znishhili_sklad_rosiyskoyi_zbroyi_i_boeprispasiv_u_noviy_kahovtsi_n1546058 (дата звернення: 19.10.2022).
29. Петік М. Могли схопити через жовту футболку або на тебе могли «настукати»: інтерв'ю з організатором опору «Жовта стрічка» в Херсоні. Obozrevatel news. 16 листопада 2022. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/society/mogli-shopiti-cherez-zhovtu-futbolku-a-bo-na-tebe-mogli-nastukati-intervyu-z-organizatorom-oporu-zhovta-strichka-v-hersoni.htm> (дата звернення: 01.12.2022).
30. Підірвано автомобіль гауляйтера Чорнобаївки: окупанта поранено. Уніан. 22 червня 2022. URL: <https://www.unian.ua/war/pidirvano-avtomobil-gaulaytera-chornobajivki-okupanta-poraneno-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11875377.html> (дата звернення: 19.10.2022).
31. Практичні поради – Центр національного спротиву. Центр національного спротиву. URL: <https://sprotiv.mod.gov.ua/action-grid/> (дата звернення: 09.09.2022).
32. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX: станом на 12 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 09.09.2022).

33. Родак К. Наші партизани. Як влаштований рух опору під окупацією. Zaxid.net. 29 липня 2022. URL: https://zaxid.net/partizanskiy_ruh_v_ukrayini_2022_rol_pidpilnoyi_borotbi_n1546976 (дата звернення: 19.10.2022).
34. Руда А. Два місяці спротиву в Бердянську. Як окупанти переслідують і катують містян. Тексти.org.ua. 26 квітня 2022. URL: <https://texty.org.ua/articles/106476/ja-zdalasja-koly-vony-prycheply-droty-do-mochok-vukh-dva-misjatsi-sprotuvu-okupantam-u-berdjansku/> (дата звернення: 09.09.2022).
35. Рух «Жовта Стрічка» запускає підпільну газету «Голос Партизана». Телеканал 1-UA.tv. 06 серпня 2022. URL: <https://i-ua.tv/news/55788-ruk-h-zhovta-strichka-zapuskae-pidpilnu-gazetu-golos-partizana> (дата звернення: 09.09.2022).
36. Спротив на окупованих територіях. Що робити та куди звертатися. Інтернет-видання «Полтавщина». 12 травня 2022. URL: <https://poltava.to/news/66077/> (дата звернення: 10.09.2022).
37. Старобільськ на Луганщині теж мітингує проти окупантів. Український мілітарний портал. 2 Березня 2022. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/video-starobilsk-na-luganshyni-tezh-mitynguye-proty-okupantiv/> (дата звернення: 10.09.2022).
38. У Бердянську на мітингу проти російських загарбників скандують «Україна – понад усе». Укрінформ. 05 березня 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3421036-u-berdiansku-na-mitingu-proti-rosijskih-zagarbnikiv-skanduu-ukraina-ponad-use.html> (дата звернення: 10.09.2022).
39. У Керчі почали погрожувати активістам руху опору «Жовта стрічка». Укрінформ. 05 жовтня 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3586495-u-kerchi-pocali-pogrozuvati-aktivistam-ruhu-oporu-zovta-stricka.html> (дата звернення: 19.10.2022).
40. У Сватовому жителі вийшли на мітинг проти окупантів. Суспільне. 8 березня 2022. URL: <https://suspilne.media/215096-u-svatovomu-ziteli-vijsli-na-miting-proti-okupantiv/> (дата звернення: 10.09.2022).
41. У Херсоні – масштабний мітинг, щоб вигнати окупантів. Агресор намагається залякати стріляниною. Українська правда. 05 березня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/5/7328419/> (дата звернення: 10.09.2022).
42. У Херсоні з 60 директорів шкіл лише двоє погодилися співпрацювати зі загарбниками – Шкарлет. Укрінформ. 19 червня 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3510415-u-hersoni-z-60-direktoriv-skil-lise-dvoe-pogodilis-sivpracuvati-z-zagarbnikami-skarlet.html> (дата звернення: 10.09.2022).
43. У Херсоні колаборанти отримали чергове попередження від руху опору. Суспільне. 27 червня 2022. URL: <https://suspilne.media/254384-u-hersoni-kolaboranti-otrimali-cerгоve-poperedzenna-vid-ruhu-oporu/> (дата звернення: 10.09.2022).
44. У Херсоні підірвали авто з колаборантом Сальдо – экс-нардеп. Уніан. 14 червня 2022. URL: <https://www.unian.ua/politics/u-hersoni-pidirvali-mashinu-z-kolaborantom-saldo-eks-nardep-novini-ukrajina-11866026.html> (дата звернення: 19.10.2022).
45. У Херсоні підірвали авто начальника колонії, який перейшов на бік РФ. Радіо Свобода. 18 червня 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kheron-vybukh/31904127.html> (дата звернення: 20.10.2022).
46. Українці написали «листи любові» жителям Херсонської області. Суспільне. 5 серпня 2022. URL: <https://suspilne.media/268280-ukrainci-napisali-listi-lubovi-zitelam-heronskoi-oblasti/> (дата звернення: 10.09.2022).
47. Феліп Даца С'єрра. Український ненасильницький громадянський спротив у час війни. Аналіз трендів, впливів і викликів, що постали перед ненасильницькою дією в Україні між лютом і червнем 2022. URL: https://novact.org/wp-content/uploads/2022/10/UKR_VF.pdf (дата звернення: 20.10.2022).
48. Центр національного спротиву. URL: <https://sprotuv.mod.gov.ua/> (дата звернення: 09.09.2022).
49. Янковський О. «Дитячий ГУЛАГ». Як працюють школи на окупованому Росією українському півдні? Радіо Свобода. 09 вересня 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novosty-pryazovyya-shkoly-navchannya-rosiyska-okupatsiya/32024822.html> (дата звернення: 19.10.2022).
50. Barros G., Mikkelsen N. Interactive Map and Assessment: Verified Ukrainian Partisans Attacks Against Russian Occupation Forces. Institute for the Study of War. 01 November 2022. URL: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/interactive-map-and-assessment-verified-ukrainian-partisan-attacks-against-russian> (date of access: 30.11.2022).
51. White A. Europe's special operators are watching Ukraine closely for lessons learned – Breaking Defense. 29 April 2022. URL: <https://breakingdefense.com/2022/04/europes-special-operators-are-watching-ukraine-closely-for-lessons-learned/?fbclid=IwARIVmCOxVfHrhIoXpSXbjtOGiQbJEAT8oLe-ibDZezCTfcYO43jqzZjD3s> (date of access: 20.10.2022).
52. Beebe G. Ukraine is a manageable problem – will Biden manage it?. The Hill. 07 December 2021. URL: <https://thehill.com/opinion/national-security/584578-ukraine-is-a-manageable-problem-will-biden-manage-it/> (date of access: 01.12.2022).
53. ISW's interactive map of verified Ukrainian Partisan Attacks. Institute for the Study of War. URL: <https://experience.arcgis.com/experience/032e50755305481a88f421b6543e3295> (date of access: 30.11.2022).
54. Ratelle J.-F. Ukraine's Insurgency, Purposefully Limited in Aims and Size, Pokes Holes in Russian Occupation. Russia Matters. 03 November 2022. URL: <https://www.russiamatters.org/analysis/ukraines-insurgency-purposefully-limited-aims-and-size-pokes-holes-russian-occupation> (date of access: 30.10.2022).

55. Mearsheimer J. Playing With Fire in Ukraine. The Underappreciated Risks of Catastrophic Escalation. Foreign Affairs, August 17, 2022. URL: https://www.foreignaffairs.com/ukraine/playing-fireukraine?check_logged_in=1 (date of access: 01.12.2022).
56. Kofman M., Edmonds J. Russia's Shock and Awe. Foreign Affairs. 22 February 2022. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-02-21/russias-shock-and-awe> (date of access: 01.12.2022).
57. Legvold R. Ukraine and the European Security Crisis. Building better security for wider Europe. European Leadership Network. 28 January 2022. URL: <https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/ukraine-and-the-european-security-crisis/> (date of access: 01.12.2022).
58. Lieven A. Ukraine: What Russia wants, what the West can do. Responsible Statecraft. 25 February 2022. URL: <https://responsiblestatecraft.org/2022/02/25/ukraine-what-russia-wants-what-the-west-can-do/> (date of access: 01.12.2022).
59. Luxmoore M. Ukraine's Secret Weapon Is Ordinary People Spying on Russian Forces, WSJ, December 15, 2022. <https://www.wsj.com/articles/ukraines-secret-weapon-is-ordinary-people-spying-on-russian-forces-11671012147> (date of access: 17.12.2022).
60. SBU has uncovered 700 collaborators since Feb. 24. The Kyiv Independent. November 11, 2022. URL: <https://kyivindependent.com/news-feed/sbu-has-uncovered-700-ukrainian-collaborators-since-feb-24> (date of access: 01.12.2022).
61. The US is at war with Russia: 4 scenarios from here. Gzero Media. 28 February 2022. URL: <https://www.gzeromedia.com/quick-take/the-us-is-at-war-with-russia-4-scenarios-from-here> (date of access: 01.12.2022).
62. Ukraine's partisans are hitting Russian soldiers behind their own lines. The Economist. 05 червня 2022. URL: <https://www.economist.com/europe/2022/06/05/ukraines-partisans-are-hitting-russian-soldiers-behind-their-own-lines> (date of access: 20.10.2022).
63. Walt S. M. The West Is Sleepwalking Into War in Ukraine. Foreign Policy. 23 February 2022. URL: <https://foreignpolicy.com/2022/02/23/united-states-europe-war-russia-ukraine-sleepwalking/> (date of access: 01.12.2022).
64. Watling J., Reynolds N. The Plot to Destroy Ukraine. Royal United Services Institute. 15 February 2022. URL: <https://rusi.org/explore-our-research/publications/special-resources/plot-destroy-ukraine> (date of access: 01.12.2022).

References:

1. «Zhovta Strichka» proponuye groshi za informaciyu pro zaxody` zagarbny` kiv u Xersoni. Ukrinform – aktual'ni novyny` Ukrainy` ta svitu. 30 ly`pnya 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3540112-zovta-stricka-proponue-grosi-za-informaciu-pro-zahodi-zagarbnikiv-u-hersoni.html> (data zvernennya: 05.09.2022).
2. «Zhovta strichka»: «Sered nas ye j avtomexaniky`, i ajtishny`ky`, y akyx ob`yednuye lyubov do Ukrainy`». Novoe vremya. 26 serpnya 2022. URL: <https://life.nv.ua/ukr/lyudi/partizani-hersonshchini-yak-diye-ruh-oporuzhovta-strichka-na-teritoriyah-okupovanih-rf-novini-ukrajini-50265915.html> (data zvernennya: 05.09.2022).
3. Bijsi SSO zny`shhy`ly` mist na okupovaniy Donechchyni. Ukrayins`ky`j military`j portal. 23 serpnya 2022. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/bijsi-sso-znyshhyly-mist-na-okupovaniy-donechchyni/> (data zvernennya: 17.10.2022).
4. V okupovaniy Noviy Kaxovci bagatoty`syachny`j mity`ng z ukrayins`ky`my` praporamy`. Ukrayins`ka pravda. 6 bereznya 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/6/7328758/> (data zvernennya: 06.09.2022).
5. Vby`ti kolaboranty` na okupovany`x tery`toriyax. Skil`ky` yix i xto vony`. BBC News Ukrainya. 20 veresnya 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62929931> (data zvernennya: 17.10.2022).
6. Vy`bux v Energodari: poranenogo okupacijnogo mera vy`vezly` v napryamku Melitopolya. Gromads`ke telebachennya. 23 travnya 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/vibuh-v-energodari-poranenogo-okupacijnogo-mera-vivezli-v-napryamku-melitopolya> (data zveruennya: 18.10.2022).
7. Video: SSO provodyt` uspishnu operaciyu zvil`nennya poloneny`x na Xersonshhy`ni. Ukrayins`ky`j poglyad. 12 ly`pnya 2022. URL: <http://ukrpohliad.org/news/video-ssoprovodyt-uspishnu-operatsiyu-zvilnennya-polonenyh-na-hersonshhyni.html> (data zvernennya: 18.10.2022).
8. Golovne upravlinnya rozvidky` MO Ukrainy`. Ukrayins`ki party`zany` na ty`mchasovo okupovany`x tery`toriyax pry`vitaly` Ukrainu z Dnem Derzhavnogo prapora! Telegram. 23 serpnya 2022. URL: <https://t.me/DIUkraine/1166> (data zvernennya: 18.10.2022).
9. DBR povidomy`lo, skil`ky` rozsliduye provadzen` cherez derzhzradu ta kolaboracionizm vid 24 lyutogo. Radio Svoboda. 02 ly`stopada 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-dbr-provadhennia-derzhzrada-kolaboratsonizm/32111895.html> (data zvernennya: 20.10.2022).
10. Zhy`teli Bilokurakynogo ta Markivky` vy`jshly` na mity`ngy` proty` okupaciyi. Suspil`ne. 5 bereznya 2022. URL: <https://susipilne.media/214023-ziteli-bilokurakinogo-ta-markivki-vijsli-na-mitingi-proti-okupacii/> (data zvernennya: 10.09.2022).
11. Zhy`teli Melitopolya zнову vy`jshly` na mity`ng proty` rosijs`ky`x zagarbny`kiv. Ukrinform. 05 bereznya 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3421013-ziteli-melitopola-znovu-vijsli-na-miting-proti-rosijskih-zagarbnikiv.html> (data zveruennya: 10.09.2022).

12. Zhy'teli ty'mchasovo okupovanyx terytorij pochaly' masovo pozbavlyaty'sya rubliv. Unian. 23 zhovtnya 2022. URL: <https://www.unian.ua/society/zhiteli-timchasovo-okupovanih-teritoriy-pochali-masovo-pozbavlyatisya-rubliv-mer-melitopolya-l2020847.html> (data zveruennya: 25.10.2022).
13. Zhovta strichka. Bezstrokova akciya protestu «Stopreferendum». Telegram. 4 ly'pnya 2022. URL: https://t.me/yellowribbon_ua/456 (data zvernennya: 10.09.2022).
14. Zhovta Strichka. Akty'visty' ruxu gromadyans'kogo sproty'vu «Zhovta Strichka» prodovzhuyut' pracuyvaty' v Xersoni. Telegram. 17 zhovtnya 2022 URL: https://t.me/yellowribbon_ua/2188 (data zvernennya: 23.10.2022).
15. Zav'yazhy' zhovtu strichku. Pershy'j zakly'k koordynatoriv ruxu «Zhovta strichka» do meshkanciv okupovanyx terytorij Ukrainy' Telegram. 25 kvitnya 2022. URL: https://t.me/yellowribbon_ua/4 (data zvernennya: 10.09.2022).
16. Zaporizhzhya: robitny'ky' pidpry'emstva vidmovy'ly'sya pracuyvaty' na okupantiv, a v Berdyans'ku zvil'ny'ly' golovного kolaboranta. Centr nacional'nogo sproty'vu. 17 Ly'pnya 2022. URL: <https://sprotyv.mod.gov.ua/2022/07/17/zaporizhzhya-praczivnyky-pidpryemstva-vidmovylysy-praczyuvaty-na-okupantiv-a-v-berdyansku-zvilnyayut-kolaborantiv/> (data zvernennya: 08.09.2022).
17. ZMI povidomlyayut', shho kolaborant Sal' do perebuvaye u komi, joho spil'ny'ky' sprostovuyut'. Slovo i Dilo. 05 serpnja 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/08/05/novyna/suspilstvo/zmi-povidomlyayut-kolaborant-saldo-perebuvaye-komi-joho-spilnyky-sprostovuyut> (data zvernennya: 20.10.2022).
18. ZSU zny'shhy'ly' strategichny'j mist u ty'lu voroga (foto). Fokus. 28 kvitnya 2022. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/513789-vs-u-unichtozhili-strategicheskij-most-v-tylu-vraga-foto> (data zvernennya: 19.10.2022).
19. Mera Melitopolya vy'kraly' okupanty' – Ofis prezy'denta. Ukrayins'ka pravda. 11 bereznja 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/11/7330433/> (data zvernennya: 10.09.2022).
20. My'gal' M. Vy'buy' v okupovanomu Xersoni: pidirvano avtivku kolaboranta (video). Glavkom. 23 zhovtnya 2022. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/vibukhi-u-okupovanomu-khersoni-pidirvano-avtivku-kolaboranta-video-884179.html> (data zvernennya: 25.10.2022).
21. Minoborony Rossii. Zayavleniye Ministerstva oborony Rossiyskoy Federatsii po ugrozam obstreliv shkol so storony VSU. Telegram. 31 serpnja 2022. URL: https://t.me/mod_russia/19333 (data zveruennya: 10.09.2022).
22. Na Xersonshhy'ni vby'ly' vysokopostavlenogo kolaboranta Vitaliya Guru. Slovo i Dilo. 06 serpnja 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/08/06/novyna/bezpeka/xersonshhyini-vbyly-vysokopostavlenoho-kolaboranta-vitaliya-huru> (data zveruennya: 18.10.2022).
23. Novopskov na Luganshhy'ni: rosiyany' vidkry'ly' vagon' po bezzbrojny'x lyudyax. Ukrayins'ka pravda. 5 bereznja 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/5/7328562/> (data zvernennya: 10.09.2022).
24. Okupanty' pidtverdily' smert' kolaboranta Koval'ovajoho divchy'ny': RF vede rozsliduvannya. Unian. 29 serpnja 2022. URL: <https://www.unian.ua/incidents/okupanti-pidtverdili-smert-kolaboranta-kovalova-i-yogo-divchini-rf-vede-rozsliduvannya-l195949l.html> (data zveruennya: 18.10.2022).
25. Onlajn-mity'ng «Zhovtoyi strichky» na pidtry'mku Xersona zibrav 36 ty'syach lyudej. Suspil'ne. 18 chervnja 2022. URL: <https://suspilne.media/251468-onlajn-miting-zovtoi-stricki-na-pidtrimku-hersona-zibrav-36-tisac-ludej/> (data zvernennya: 10.09.2022).
26. Operativna informaciya shhodo sy'tuaciyi na ty'mchasovo okupovanih terytoriyi Avtonomnoyi Respubliki' Kry'm ta mista Sevastopol' za 11 ly'pnja 2022 roku. Facebook. 11 ly'pnja 2022. URL: <https://www.facebook.com/ppu.gov.ua/posts/pfbid0rwZJBXSyccKzHFBGB5A2RBxnKhIL2W5HHP3ely6w9RqySbJyGZmFHVJPBRsatVWL1> (data zvernennya: 10.09.2022).
27. Perun V. Vstanovy'ly' ukrajins'ky'j prapor i ne potrapy'ly' pid vorozhy'j raketny'j udar: SSO rozpovily' pro speczoperaciyu «Zmiyiny'j» (foto). LB.ua. 07 ly'pnja 2022. URL: https://lb.ua/society/2022/07/07/522488_vstanovili_ukrainskiy_prapor_i.html (data zvernennya: 19.10.2022).
28. Py'rig V. ZSU zny'shhy'ly' sklad rosijs'koyi zbroyi i boyepryp'asiv u Novij Kaxovci. Zaxid.net. 12 ly'pnja 2022. URL: https://zaxid.net/zsu_znishhili_sklad_rosiyskoyi_zbroyi_i_boyepripasiv_u_novij_kahovtsi_n1546058 (data zvernennya: 19.10.2022).
29. Petik M. Mogly' sxopy'ty' cherez zhovtu futbolku abo na tebe mogly' «nastukaty»: interv'yu z organizatorom oporu «Zhovta strichka» v Xersoni. Obozrevatel news. 16 ly'stopada 2022. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/society/mogli-shopiti-cherez-zhovtu-futbolku-abo-na-tebe-mogli-nastukati-intervyu-z-organizatorom-oporu-zhovta-strichka-v-hersoni.htm> (data zveruennya: 01.12.2022).
30. Pidirvano avtomobil' gaulyajtera Chornobayivky': okupanta poraneno. Unian. 22 chervnja 2022. URL: <https://www.unian.ua/war/pidirvano-avtomobil-gaulyajtera-chornobayivki-okupanta-poraneno-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-l1875377.html> (data zvernennya: 19.10.2022).
31. Prakty'chni porady' – Centr nacional'nogo sproty'vu. Centr nacional'nogo sproty'vu. URL: <https://sprotyv.mod.gov.ua/action-grid/> (data zvernennya: 09.09.2022).
32. Pro osnovy' nacional'nogo sproty'vu: Zakon Ukrainy' vid 16.07.2021 r. # 1702-IX: stanom na 12 cherv. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (data zvernennya: 09.09.2022).
33. Rodak K. Nashi party'zany'. Yak vlashtovany'j rux oporu pid okupaciyeyu. Zaxid.net. 29 ly'pnja 2022. URL: https://zaxid.net/partizanskiy_ruh_v_ukrayini_2022_rol_pidpilnoyi_borotbi_n1546976 (data zvernennya: 19.10.2022).

34. Ruda A. Dva misyaci sproty`vu v Berdyans'ku. Yak okupanty` peresliduyut` i katuyut` mistyan. Teksty.org.ua. 26 kvitnya 2022. URL: <https://texty.org.ua/articles/106476/ja-zdaldas-ja-koly-vony-prychepeply-droty-do-mochok-vukh-dva-misjatsi-sprotyv-u-okupantam-u-berdjansku/> (data zvernennya: 09.09.2022).
35. Rux «Zhovta Strichka» zapuskaye pidpil`nu gazetu «Golos Partyzana». Telekanal I-UA.tv. 06 serpnja 2022. URL: <https://i-ua.tv/news/55788-ruk-h-zhovta-strichka-zapuskae-pidpilnu-gazetu-golos-partizana> (data zvernennya: 09.09.2022).
36. Sproty`vna okupovany`x terytoriyax. Shho robyty` ta kudy` zvertaty`sya. Internet-vy`dannya «Poltavshhy`na». 12 travnja 2022. URL: <https://poltava.to/news/66077/> (data zvernennya: 10.09.2022).
37. Starobil`sk na Luganshhy`ni tezh mity`nguye proty` okupantiv. Ukrayins`ky`j militarny`j portal. 2 Bereznya 2022. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/video-starobilsk-na-lugansshhyni-tezh-mitynguye-proty-okupantiv/> (data zvernennya: 10.09.2022).
38. U Berdyans'ku na mity`ngu proty` rosijs`ky`x zagarbny`kiv skanduyut` «Ukrayina – ponad use». Ukrinform. 05 bereznya 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3421036-u-berdansku-na-mitingu-proti-rosijskih-zagarnikiv-skanduu-ukraina-ponad-use.html> (data zvernennya: 10.09.2022).
39. U Kerchi pochaly` pogrozhuvaty` akty`vistam ruxu oporu «Zhovta strichka». Ukrinform. 05 zhovtnya 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3586495-u-kerci-pocali-pogrozuvati-aktivistam-mhu-oporn-zovta-stricka.html> (data zvernennya: 19.10.2022).
40. U Svatovomu zhy`teli vy`jshly` na mity`ng proty` okupantiv. Suspil`ne. 8 bereznya 2022. URL: <https://suspilne.media/215096-u-svatovomu-ziteli-vijsli-na-miting-proti-okupantiv/> (data zvernennya: 10.09.2022).
41. U Xersoni – masshtabny`j mity`ng, shhob vy`gnaty` okupantiv. Agresor namagayet`sya zalyakaty` strilyany`noyu. Ukrayins`ka pravda. 05 bereznya 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/5/7328419/> (data zvernennya: 10.09.2022).
42. U Xersoni z 60 dy`rektoriv shkil ly`she dvoje pogody`ly`s` spivpracuyvaty` zi zagarbny`kamy` – Shkarlet. Ukrinform. 19 chervnya 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3510415-u-hersoni-z-60-direktoriv-skil-lise-dvoe-pogodilis-spivpracuvati-z-zagarnikami-skarlet.html> (data zvernennya: 10.09.2022).
43. U Xersoni kolaboranty` otryma`ly` chergove poperedzhennya vid ruxu oporu. Suspil`ne. 27 chervnya 2022. URL: <https://suspilne.media/254384-u-hersoni-kolaboranti-otrimali-cergove-poperedzenna-vid-ruhu-oporu/> (data zvernennya: 10.09.2022).
43. U Xersoni pidirvaly` avto z kolaborantom Sal`do – eks-nardep. Unian. 14 chervnya 2022. URL: <https://www.unian.ua/politics/u-hersoni-pidirvali-mashinu-z-kolaborantom-saldo-eks-nardep-novini-ukrajina-11866026.html> (data zvernennya: 19.10.2022).
45. U Xersoni pidirvaly` avto nachalny`ka koloniyi, yaky`j perejshov na bik RF. Radio Svoboda. 18 chervnya 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kherson-vybukh/31904127.html> (data zvernennya: 20.10.2022).
46. Ukrayinci napy`saly` «ly`sty` lyubovi» zhy`telyam Xersons`koyi oblasti. Suspil`ne. 5 serpnja 2022. URL: <https://suspilne.media/268280-ukrainci-napisali-listi-lubovi-zitelam-hersonskoi-oblasti/> (data zvernennya: 10.09.2022).
47. Filip Dacza S`yerra. Ukrayins`ky`j nenasy`l`ny`cz`ky`j gromadyans`ky`j sproty`v u chas vijny`. Analiz trendiv, vplyv i vy`kly`kiv, shho postaly` pered nenasy`l`ny`cz`koyu diyeyu v Ukrayini mizh lyuty`m i chervnem 2022. URL: https://novact.org/wp-content/uploads/2022/10/UKR_VF.pdf (data zvernennya: 20.10.2022).
48. Centr nacional`nogo sproty`vu. URL: <https://sprotyv.mod.gov.ua/> (data zvernennya: 09.09.2022).
49. Yankovs`ky`j O. «Dy`tyachy`j GULAG». Yak pracuyut` shkoly` na okupovanomu Rosiyeyu ukrayins`komu pivdni? Radio Svoboda. 09 veresnya 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novosty-pryzovvya-shkoly-navchannya-rosiyska-okupatsiya/32024822.html> (data zvernennya: 19.10.2022).
50. Barros G., Mikkelsen N. Interactive Map and Assessment: Verified Ukrainian Partisans Attacks Against Russian Occupation Forces. Institute for the Study of War. 01 November 2022. URL: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/interactive-map-and-assessment-verified-ukrainian-partisan-attacks-against-russian> (date of access: 30.11.2022).
51. White A. Europe's special operators are watching Ukraine closely for lessons learned – Breaking Defense. 29 April 2022. URL: <https://breakingdefense.com/2022/04/europes-special-operators-are-watching-ukraine-closely-for-lessons-learned/?fbclid=IwARlVmCOxVfHrhIoXpSXbjtOGiQbJEAT8oLe-ibDZezCTfcYO43jqzZjD3s> (date of access: 20.10.2022).
52. Beebe G. Ukraine is a manageable problem – will Biden manage it?. The Hill. 07 December 2021. URL: <https://thehill.com/opinion/national-security/584578-ukraine-is-a-manageable-problem-will-biden-manage-it/> (date of access: 01.12.2022).
53. ISW's interactive map of verified Ukrainian Partisan Attacks. Institute for the Study of War. URL: <https://experience.arcgis.com/experience/032e50755305481a88f421b6543e3295> (date of access: 30.11.2022).
54. Ratelle J.-F. Ukraine's Insurgency, Purposefully Limited in Aims and Size, Pokes Holes in Russian Occupation. Russia Matters. 03 November 2022. URL: <https://www.russiamatters.org/analysis/ukraines-insurgency-purposefully-limited-aims-and-size-pokes-holes-russian-occupation> (date of access: 30.10.2022).

55. Mearsheimer J. Playing With Fire in Ukraine. The Underappreciated Risks of Catastrophic Escalation. Foreign Affairs, August 17, 2022. URL: https://www.foreignaffairs.com/ukraine/playing-fireukraine?check_logged_in=1 (date of access: 01.12.2022).
56. Kofman M., Edmonds J. Russia's Shock and Awe. Foreign Affairs. 22 February 2022. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-02-21/russias-shock-and-awe> (date of access: 01.12.2022).
57. Legvold R. Ukraine and the European Security Crisis. Building better security for wider Europe. European Leadership Network. 28 January 2022. URL: <https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/ukraine-and-the-european-security-crisis/> (date of access: 01.12.2022).
58. Lieven A. Ukraine: What Russia wants, what the West can do. Responsible Statecraft. 25 February 2022. URL: <https://responsiblestatecraft.org/2022/02/25/ukraine-what-russia-wants-what-the-west-can-do/> (date of access: 01.12.2022).
59. Luxmoore M. Ukraine's Secret Weapon Is Ordinary People Spying on Russian Forces, WSJ, December 15, 2022. <https://www.wsj.com/articles/ukraines-secret-weapon-is-ordinary-people-spying-on-russian-forces-11671012147> (date of access: 17.12.2022).
60. SBU has uncovered 700 collaborators since Feb. 24. The Kyiv Independent. November 11, 2022. URL: <https://kyivindependent.com/news-feed/sbu-has-uncovered-700-ukrainian-collaborators-since-feb-24> (date of access: 01.12.2022).
61. The US is at war with Russia: 4 scenarios from here. Gzero Media. 28 February 2022. URL: <https://www.gzeromedia.com/quick-take/the-us-is-at-war-with-russia-4-scenarios-from-here> (date of access: 01.12.2022).
62. Ukraine's partisans are hitting Russian soldiers behind their own lines. The Economist. 05 червня 2022. URL: <https://www.economist.com/europe/2022/06/05/ukraines-partisans-are-hitting-russian-soldiers-behind-their-own-lines> (date of access: 20.10.2022).
63. Walt S. M. The West Is Sleepwalking Into War in Ukraine. Foreign Policy. 23 February 2022. URL: <https://foreignpolicy.com/2022/02/23/united-states-europe-war-russia-ukraine-sleepwalking/> (date of access: 01.12.2022).
64. Watling J., Reynolds N. The Plot to Destroy Ukraine. Royal United Services Institute. 15 February 2022. URL: <https://rusi.org/explore-our-research/publications/special-resources/plot-destroy-ukraine> (date of access: 01.12.2022).

Matsiyevsky Yu. V., Kardash S. Yu. Ukrainian resistance movement in the occupied territories

One ideological thesis the Russian Federation used to justify its invasion of Ukraine was the alleged readiness of the residents of the East and South of Ukraine to cooperate with the occupiers. Almost a year of war has shown the lack of mass Ukrainian support for the occupying forces and their "administrations". What we saw was a well-organized resistance to the Russian occupation.

This article explores two forms of the Ukrainian resistance movement – civil and military. Our goal is to launch a discussion studying the dynamics, scope, and varieties of Ukrainian resistance in the occupied territories. We rely on data from the American Institute for the Study of War, separate expert studies, and journalistic investigations available in the public domain. Drawing on the example of the temporarily occupied regions of Kherson, Zaporizhzhia, and Luhansk and the annexed Crimea, we demonstrate that the change in the forms of civil resistance – from open, peaceful protests to "quiet disobedience", sabotage or boycott of "referendums", – was caused by the repressive reaction of the occupying authorities. The latter is most visible in the actions of the "Yellow Ribbon" movement. Military or armed resistance is coordinated by special operations forces and implemented by partisan units.

Unlike in 2014, as of 2022, the military resistance has a sufficient normative foundation, a well-organized structure, and an extensive network of partisan groups demonstrating its effectiveness. Our analysis shows that both forms of resistance have an organized but decentralized nature and are carried out mainly by relatively small groups. The influence of various actions of the movement significantly affects the logistical capabilities of the occupying army, its morale, and the desire of individual collaborators to continue cooperation with the occupiers. As such, the movement significantly undermines the Russian Federation's ability to establish administrative control over the captured territories and their absorption into the Russian Federation.

Keywords: *Russian-Ukrainian war, resistance movement, civil protest, partisan actions, "yellow ribbon movement", occupation, annexation.*